

І43 Ілюстрований словник синонімів, антонімів. 1–4 класи /
І. О. Купіна, Л. П. Ткаченко, упоряд. — Х. : ВГ «Основа»,
2020. — 128 с.: іл.— (Серія «Бібліотечка школяра»).

ISBN 978-617-00-3629-2

Цей навчальний словник синонімів і антонімів поповнить методичну скарбничку вчителів та стане джерелом інформації для батьків і допитливих учнів 1–4 класів. Користуючись словником, школярі розширять свій лексичний запас, удосконалять культуру усного та писемного мовлення, навчаться доречно використовувати необхідні слова. У словнику подано правильне написання й трактування синонімів і антонімів, щоб краще зрозуміти відмінності в лексичних значеннях пропонованих слів.

УДК 37.091.33

ПЕРЕДМОВА

Реалії динамічного інформатизованого суспільства зумовили пошук нових концептуальних підходів до розвитку освіти, науки, культури. Сучасна школа, зокрема Нова українська (НУШ), покликана забезпечити умови для інтелектуального, соціального, морального й фізичного розвитку та саморозвитку учнів. Потреби сьогодення вимагають посилити практичне й виховне спрямування мовної освіти в процесі вивчення всіх предметів мовленнєвої культури особистості.

З огляду на вимоги часу, освіта змушена реагувати й адаптуватися до тенденцій соціальних перетворень, ключовими поміж яких є: безперервність освіти, її розвиток, особистісно-орієнтований підхід, що визначає перехід від пояснювально-ілюстративного до творчого навчання.

Головним завданням НУШ є розкриття здібностей кожного учня, виховання порядної й патріотичної людини, особистості, готової до життя в конкурентному світі. Зміст освіти початкової школи реалізується переважно через освітні галузі, що забезпечують цілісне сприйняття світу. Цього досягають за рахунок введення інтегрованих курсів, використання шкільного та учнівського компонентів, діяльнісного підходу та індивідуалізації навчання. Нова українська школа містить десять компетентностей: спілкування державною мовою, іноземними мовами, математичну грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрову компетентність, уміння вчитися продовж життя, соціальну та громадянську компетентності, підприємливість, загальнокультурну й екологічну грамотність, здорове життя.

Робота над вивченням лексичного матеріалу в початкових класах має важливе загальноосвітнє й практичне значення. Вивчення лексики розширює знання учнів про мову, ознайомлює з одиницею мови — словом,

є головним джерелом збагачення словникового запасу учнів, розвиває увагу дітей, з'ясовує значення й уживання слів у власному мовленні, виховує потребу в доборі необхідного слова для точного висловлювання думки, розвиває чуття мови. Через інтерес до лексики виховують інтерес до мови загалом.

Основним джерелом поповнення лінгвістичних знань є лексикографічна праця — словник. Однак мовець звертається до словника чи довідника лише за умови, якщо в ньому вихована, культивована протягом шкільних років потреба проконтролювати свої знання та мовлення, якщо він знатиме, яке саме джерело є носієм потрібної йому інформації та як користуватися ним. Із цією метою був розроблений словничок синонімів й антонімів української мови для початкових класів.

Синоніми (від грец. *συνώνυμος* — «однойменний») — це слова, які частково або повністю різняться формою, але мають однакове чи майже однакове значення або різняться стилістичними відтінками. Група слів-синонімів утворює синонімічний ряд, у якому одне слово є домікантою. Саме стрижневе слово виділене в укладеному словнику, який розпочинається правилами користування та українською абеткою.

Протилежними за відповідними ознаками можуть бути різноманітні предмети, поняття, явища, позначені лексичними одиницями, що в словниковому складі мови утворюють антонімічні відношення, формуючи окремих парадигматичний клас антонімів.

Антоніми, за традиційним тлумаченням, — це слова, об'єднані певною значеннєвою спільністю, тобто родовою належністю, але максимально протиставлені за значенням, тобто протилежні за видовою ознакою. Словник антонімів утворений з антонімічних пар.

Однією з передумов успішного мовленнєвого розвитку молодших школярів є функціональний підхід до вивчення лексики, зокрема синонімів і антонімів як одного з джерел збагачення словникового запасу й уви-

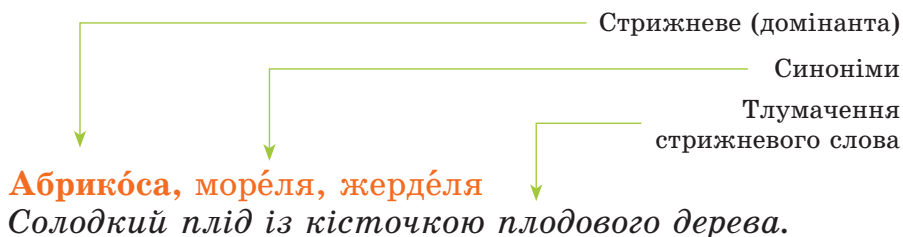
разнення мовлення дитини. Знання антонімії та синонімії, уміння користуватися її засобами — невід’ємна ознака високої мовленнєвої культури учнів Нової української школи.

У цьому словнику подані також слова, які не належать до активної лексики сучасної української мови (діалектизми, застарілі та просторічні слова), але трапляються в дитячій художній літературі.

МАТЕРІАЛ СЛОВНИКА ПОДАНИЙ ЗА ТАКОЮ СХЕМОЮ:

Словник синонімів

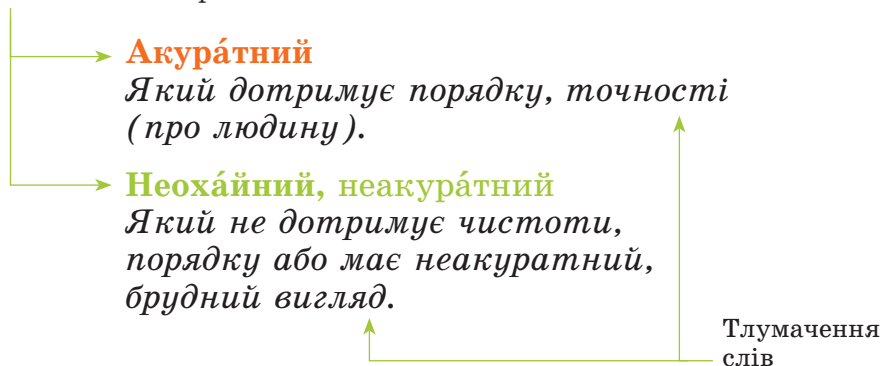
Слова розташовані в алфавітному порядку.

Словник антонімів

Слова розташовані в алфавітному порядку.

Антонімічна пара

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ
Дд	Ее	Єє	Жж	Зз
Ии	Іі	Її	Йй	Кк
Лл	Мм	Нн	Оо	Пп
Рр	Сс	Тт	Уу	Фф
Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
Ьь	Юю	Яя		

**СЛОВНИК
СИНОНІМІВ**

А

Абрико́са, море́ля, жерде́ля
Солодкий плід із кісточкою
плодового дерева.

А́збука, абетка
Сукупність літер якого-небудь
письма, розміщених у встановленому порядку.

Агресі́вний, зага́рбницький, воро́жий
Людина, схильна до насильницьких дій стосовно
інших.

Активний, завзя́тий
Енергійний, діяльний.

**Акто́р, арти́ст, лицеді́й,
комедіа́нт**
Виконавець (професіонал)
ролей у театральних
виставах, кіно.

Акура́тний, оха́йний
Який дотримує порядку, точності (про людину).

Алегорі́чний, прихóваний
Виражений в образах.

Але́я, дорі́жка, хідні́к
Дорога (у садку, парку),
обсаджена обабіч деревами, кущами.

Амбітний, гóрдий, самолюбний, честолюбний
 Той, хто має про себе надто
 висову думку.

**Анемічний, безсілий, млявий,
 квóлий, недокрівний**
 Той, хто безсилий.

Антитеза, протилéжність
 Зіставлення протилежних думок.

Апелювати, звертáтися
 Звертатися до кого-, чого-небудь
 за підтримкою, порадою.

Аптéкар, провізор, фармацевт
 Працівник аптеки, який
 приймає рецепти, виготовляє
 та відпускає ліки.

А́рмія, вíйсько, збрóйні сі́ли, арма́да
 Сукупність усіх сухопутних, морських
 і повітряних збройних сил держави.

Аромáт, па́хощі, за́пах
 Приємний і ніжний запах.

Архі́в, схóвище, схóвок
 Установа, яка збирає, упорядковує
 та зберігає старі документи.

Архітэктор, зодчий, будівничий
Той, що зводить будинки.

Атака, навіала, напад
*Навальний напад війська на ворога,
 вирішальний етап наступу.*

Ательє, майстерня, студія
Майстерня одягу, взуття, головних уборів.

Атрамент, чорніло
*Водний розчин певного барвника,
 що використовують для писання.*

Афіша, оголошення, рекла́ма, плака́т
*Надруковане або написане за певною формою
 оголошення про концерт, виставу, лекцію.*

Афорі́зм, крилатий ві́слів, думка
Будь-яка думка відомих людей.

Б

Ба́витися, забавля́тися,
(про дітей) гра́тися,
(про старших) розважа́тися
Весело проводити час.

Бага́то, бага́цько, чима́ло, ку́па, си́ла,
(дуже багато) бе́зліч, си́ла-силе́нна, ма́са,
ві́димо-неві́димо, тьма-тьму́ща, хмара
Велика кількість чогось або когось.

Бага́ж, ре́чі, ванта́ж

Речі пасажирів, спаковані для перевезення різними видами транспорту.

Бадилі́на, (тра́ви) билі́на, (збі́жжя) стеблина

Стеблина якої-небудь рослини.

Баді́лля, гічка, буря́чіння, буряко́віння, картоплі́ння, гарбузі́ння, огу́діння, огу́дина, гу́діння, моркві́ння

Стебла й листя трав'янистих і коренеплідних рослин.

Бажа́ння, хоті́ння, жада́ння, пра́гнення, забага́нка

Прагнення, потяг до здійснення чого-небудь.

Байдуже́й, байдуже́ний, апати́чний, (про вираз очей) холо́дний, (до чужого горя) нечу́лий

Який не звертає уваги на кого-, що-небудь, не виявляє зацікавлення.

Ба́лка, яр, яру́га, запа́динка

Глибока западина з пологими схилами.

Барка́с, чо́вен, суде́нце

Великий багатовесловий човен.

Барлі́г, лі́гвище, лі́гво

Лігво ведмедя.

Батьківщина, Вітчизна, рідний край
Країна, стосовно людей, які народилися в ній і є її громадянами.

Беззвучний, безгучний, безмовний, німий, безшумний,
 (про голос, плач тощо) **глухий, приглушений**
Який не подає звуків.

Безмежний, (про простір) безкрайї, безкрайній,
безконечний, (якому немає міри) безмірний,
 (якого оком годі охопити) **неосяжний, неозорий**
Який не має явних меж.

Безсілий, безсільний,
слабкий, немічний, квільний,
недолугий, недолужний
Який не має фізичної сили,
слабий, знесилений.

Безстрашний, сміливий, смілий,
відважний, мужній, хоробрий, одчайдушний
Який не знає, не відчуває страху.

Бесіда, розмова, мова (про всячину)
Розмова з ким-небудь.

Біти, (завдавати удари батою або чим-небудь
гнучким) батожити, шмагати, уперіщити, сікті,
хворостити, (кулаком, палицею, чим-небудь
тяжким) дубасити, бұхати, гатити, гамселіти,
гріти, клепати, колошматити, лупити, лупцювати,
молотити, товкти, товкмачити
Стукати, ударяти по чому-небудь, об щось.

Бігати, (метушливо) ганя́ти,
гаса́ти, (якнайшвидше) літа́ти,
(туди й назад) шмигляти
*Швидко пересуватися на ногах
у різних напрямках.*

Бігти, (скоро) гнатися, мча́ти, (якнайшвидше)
леті́ти
*Прискорено пересуватися на ногах,
рухатись, швидко переставляючи ноги.*

Біда, (про нещасний віпадок) приго́да,
хале́па, лі́хо, неща́стя, го́ре
Нещаслива подія, що завдає будь-кому страждань.

Бідний, убо́гий, небага́тий, (про селян)
безземельний, незамо́жний, (про життя, побут)
злиде́нний, нужденний
Який живе в нужді, нестатках.

Бідність, убо́зтво, неста́ток, нужда́, зли́дні
*Матеріальна незабезпеченість,
брак засобів для існування.*

Білка, ві́вірка
*Невеличкий лісовий гризун,
що живе на деревах.*

Благодать, щедро́ти, дарі́, ла́ска,
ста́тки, добро́бут
Усіляке багатство, добро, достаток.

Блища́ти, виблїскувати, висвічувати,
(про зорі) зорїти, світітися, вилїскувати,
лиснїти (різними кольорами)

Світитися яскравим світлом, сяяти.

Блукáти, вéштатися, тиня́тися,
сновигáти, (без діла) швéндяти,
(шукаючи дороги) блуді́ти
*Ходити, їздити без певної мети
й напрямку.*

Болі́ти, (що у кого) ні́ти, щемі́ти
Відчуття фізичного страждання.

Бо́рошно, ме́ливо
*Продукт розмелювання
хлібного зерна.*

Брехня́, неправда
Те, що не відповідає правді.

Брині́ти, лунáти, звучáти, дзвені́ти
Дзвінко звучати.

Брудний, (про обличчя)
заму́рзаний, (про одяг тощо)
забру́днений, (жирним) заяло́жений,
засмальцьо́ваний, засáлений
*Покритий брудом, багном,
із брудом.*

